

*Лисичкіна І. О.,**кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри філології, перекладу та мовної комунікації
Національної академії Національної гвардії України**Лисичкіна О. О.,**кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Національної академії Національної гвардії України*

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Анотація. У статті розглянуто особливості відтворення термінології дистанційного навчання українською мовою в контексті євроінтеграційних процесів та розвитку освітніх технологій. Актуальність дослідження зумовлена важливістю дистанційного навчання в Україні, особливо в умовах військових дій, та необхідністю стандартизації відповідної термінології. Запропоновано ґрунтовний аналіз сучасного стану термінології дистанційного навчання в українській мові та окреслено перспективи її подальшого розвитку в контексті євроінтеграційних процесів та глобальних тенденцій в освіті. У роботі розглядаються передумови виникнення нових термінів у сфері дистанційної освіти, зокрема вплив пандемії COVID-19 та технологічного прогресу. Проаналізовано склад терміносистеми дистанційного навчання, яка включає неологізми з освіти, технологій та їх гібриди, що позначають формати занять, навчальне середовище, засоби зв'язку тощо. Основну увагу приділено способам перекладу неологізмів дистанційного навчання з англійської мови українською. Досліджено та проілюстровано такі методи як пряме включення, транслітерація, транскрипція, калькування, описовий переклад та приблизний переклад, при цьому калькування постає найпоширенішим способом перекладу неологізмів у цій сфері. Окреслено випадки синонімічного вживання українських відповідників та вторинної номінації. Автори відзначають тенденцію до появи українських відповідників для раніше запозичених термінів дистанційного навчання в межах політики мовного пуризму. Це свідчить про динамічний розвиток термінології та її адаптацію до потреб української мови. Дослідження підкреслює важливість подальшої роботи над стандартизацією та адаптацією термінології дистанційного навчання в українській мові, що свідчить про необхідність продовження наукових розвідок у цьому напрямку, враховуючи постійний розвиток технологій та методів дистанційного навчання.

Ключові слова: переклад, відповідник, термін, терміносистема, спосіб перекладу, неологізм, запозичення, дистанційне навчання.

Постановка проблеми. У червні 2024 року Перша міжурядова конференція позначила початок переговорів про вступ України до Європейського Союзу. Становлення та розвиток освіти як і будь-якого іншого соціального інституту відбувається під безпосереднім впливом євроінтеграційних процесів [1]. Дистанційний формат навчання, який набув активного розвитку під час пандемії коронавірусу COVID-19

у 2020–2021 роках, відкрив нові можливості здобуття освіти [2], які постійно розвиваються та удосконалюються. Поява нових методів навчання, форм занять тощо зумовила появу нових термінів та переосмислення тих, що існували. Це призвело до необхідності уніфікації термінології дистанційної освіти та освіти у цілому задля уникнення непорозуміння при використанні певних термінів, часто неологізмів-англіцизмів.

Новий переглянутий і розширений багатомовний глосарій Європейського центру розвитку професійної освіти [3] визначає 430 ключових термінів, що використовуються в європейській політиці в галузі освіти і навчання, та спирається на «Термінологію європейської політики в галузі освіти і навчання – добірка зі 130 ключових термінів», опубліковану в 2014 році. Наразі терміни наведено 8 мовами.

Актуальність звернення до проблем відтворення термінології дистанційного навчання в українській мові зумовлена важливою роллю дистанційного навчання в Україні, зокрема на територіях активних бойових дій, загальним спрямуванням лексикологічних студій на встановлення особливостей фахових терміносистем та відповідністю сучасним напрямкам перекладознавчих студій, зокрема спрямованих на визначення особливостей перекладу термінів різних галузей, що має значення для стандартизації термінології.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Про необхідність стандартизації термінології дистанційного навчання в українській мові писав Б. Шуневич [4; 5]. І. Беженар та В. Куш [6] досліджували англійські метафоричні терміни сфери освіти та проблеми їхнього відтворення українською мовою. З. Воронова [7] вивчала проблеми відтворення англійської термінології дистанційної освіти в українських перекладах шляхом моделювання терміносистеми освіти для обох мов та вияву концептуальних розбіжностей. На інтердисциплінарному характері лексики онлайн навчання наголошував О. Мунтян [8]. Проблеми перекладу освітньої термінології з інших європейських мов, зокрема з німецької поставали у фокусі наукових розвідок І. Хуртак, О. Столярської та О. Черкащенко [9]. При цьому визначення способів перекладу для унормування використання українських відповідників англійських термінів сфери дистанційного навчання не здобуло належної уваги, попри поширене використання таких термінів у сучасному дискурсі, як професійному, так і побутовому, та постійний розвиток технологій та дистанційного навчання.

Мета дослідження полягає в окресленні особливостей відтворення термінології дистанційного навчання українською мовою.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поширене використання та постійний розвиток дистанційного навчання призвели до появи низки неологізмів в освітній царині. Так, саме слово *distance* – *дистанція*, означає те, що відбувається без фізичної присутності вчителя/викладача та учнів/студентів у тому самому місці у той самий час. Це дало розвиток низці неологізмів: *distance course* – *дистанційний курс*, *distance education* – *дистанційне освіта*, *distance learning* – *дистанційне навчання*, *distance teaching* – *дистанційне викладання*, *distance training* – *дистанційне тренування (тренінг)*.

Термінологічна система дистанційного навчання містить неологізми освіти та технологій, а також їхні гібриди на позначення серед іншого:

- форматів проведення заняття (*online lecture, webinar, synchronous, asynchronous, etc.*);
- навчального середовища, LMS, платформ та інформаційно-комунікаційних технологій (часто назви певних компаній та продуктів – *Zoom, Padlet, Google Classroom, etc.*);
- засобів зв'язку та пристроїв (*laptop, computer, modem, etc.*).

Терміносполучення сфери освіти відтворюються комплексно, тобто із вживанням перекладацьких трансформацій і способів перекладу, що дозволяє пристосувати їх до норм мови перекладу [6].

Підбір відповідників англійським неологізмам є досить складним процесом, що полягає у першочерговій необхідності з'ясувати значення нової лексичної одиниці, а потім підібрати стратегію його перекладу, який буде зрозумілим. Універсального способу перекладу не існує. Виокремлюємо такі способи передачі неологізмів мовою перекладу [10]: транслітерація та транскрипція, калькування, описовий переклад (експлікація), пряме включення, приблизний переклад. У межах нашого дослідження ми проаналізували кожний з цих способів у мовній парі англійська – українська.

Запозичені неологізми починають вживатися в українському дискурсі у своїй оригінальній формі із збереженням вимови та написання латиницею – прямим включенням (наприклад, *hyflex course* – гібридно-гнучкий курс, модель дизайну курсу, яка представляє компоненти гібридного навчання (яке поєднує очне та онлайн навчання) у гнучкій структурі курсу, що дає студентам можливість відвідувати заняття в аудиторії, брати участь в онлайн-навчанні або робити і те, і інше.). Із часом такі терміни набувають перекладацький відповідник. Іноді пряме включення застосовується, коли неможливо перекласти іншим способом, тож передається оригінальна форма (частина форми) неологізму. Так, за допомогою прямого включення перекладаються наступні неологізми: *Zoom-заняття*, *Zoom-лекція*, *Zoom-практичне*, *Zoom-лабораторна*. У цьому випадку частина *Zoom* залишається, а друга частина перекладається.

Транслітерація є досить поширеним способом перекладу неологізмів, через низку складності процесу перекладу та вплив англійської мови. У деяких випадках ці неологізми потребують пояснення, але вони дуже скоро стають знайомими словами в лексиконі людей. Наприклад: *coworking* – *коворкінг* (організація роботи, де робочий простір і комп'ютерне обладнання є спільним, і це сприяє налагодженню зв'язку, співпраці та спілкування між студентами та викладачами); *cohoming* –

кохомінг (коворкінг, у якому спільний робочий простір є домом одного зі студентів).

Наступним способом перекладу неологізмів є транскрипція, передача звукової форми українськими літерами. Цим способом були перекладені неологізми *hot desk* – *хот деск* («гарячий стіл» непризначена робоча станція, яка в межах організації надається працівникам у порядку черги, як правило, щоб вони могли виконувати завдання, які неможливо виконати поза офісом); *chat box* – *чатбокс* (вікно чату, яке зазвичай відображається перед головним вікном і не підлягає прокручуванню сторінки); *online* – *онлайн*; *on-site work* – *онсайт робота* (професійна діяльність, яка виконується з постійного місця роботи).

На підставі еволюції вживання інших запозичених неологізмів в українській мові, як-то *like* – *лайк* (транскрипція) – *вподобайка* (перекладацький відповідник), *link* – *лінк* (транскрипція/транслітерація) – *посилання/покликання* (перекладацькі відповідники), можна стверджувати, що транскрибовані та транслітеровані запозичені терміни дистанційного навчання так само отримують свої українські відповідники у межах політики мовного пуризму.

Згідно з нашим дослідженням, калькування є найпоширенішим способом (66%) перекладу неологізмів сфери дистанційного навчання. Основною особливістю калькування є збереження внутрішньої форми неологізму. Калькування вимагає заміну складових частин неологізму їх лексичними відповідниками в українській мові. Так, неологізм *teleconference* – *телеконференція* (зустріч, у якій беруть участь люди з різних місць за допомогою телекомунікаційних технологій) перекладається за допомогою калькування. До цього способу перекладу віднесемо коло неологізмів: *audioconference* – *аудіоконференція* (телеконференція, під час якої учасники спілкуються голосом), *online conference* – *онлайн-конференція*, *web conference* – *веб-конференція*.

Неологізм *dual-mode course* – *дворежимний курс* (курс, який одночасно проводиться в класі та онлайн, дає учням/студентам свободу відвідувати кожну сесію так, як найкраще відповідає їхнім потребам) також перекладається за допомогою калькування, через переклад обох частин. *Adaptive learning* – *адаптивне навчання* (навчання, яке спирається на використання цифрових інструментів, щоб запропонувати учням/студентам ресурси та шлях навчання, який відповідає їхнім потребам).

Неологізми, утворені за допомогою телескопії, також перекладаються за допомогою калькування: *webinar* – *вебінар*, утворене від *web* (мережа) і *seminar* (семінар), що в сукупності дає значення семінару, який проходить у мережі, без живої присутності.

Описовий переклад є досить поширеним при перекладі неологізмів взагалі та дистанційного навчання зокрема, через здатність надати пояснення, описати неологізм. Наприклад: *breakout room* – *кімнати для роботи в малих групах під час відеоконференції* (віртуальна кімната, до якої можна отримати доступ під час відеоконференції і в якій підгрупа учасників може відійти для роботи або обговорення однієї або кількох тем).

Під час дистанційного навчання та проведення конференцій необхідним постає демонстрація доробків, тож неологізм *screen sharing* – *спільний доступ до екрана* – дозволяє копіювання в реальному часі всього або частини вмісту мобільного пристрою або екрана комп'ютера користувача на екрані мобільних пристроїв або комп'ютерів інших користувачів.

Наше дослідження свідчить про існування синонімічних відповідників неологізмам дистанційного навчання. *flipped classroom* – *фліпнт клас* – *перевернутий клас* (педагогічний підхід, при якому учні/студенти знайомляться з предметом самостійно перед відвідуванням курсу (заняття), який проводить вчитель/викладач).

За допомогою приблизного перекладу перекладаються неологізми, значення яких не відповідає семантичному навантаженню лексичної одиниці. Відтворення неологізму дистанційного навчання *home-schooling* – *домашнє навчання/навчання вдома* здійснено шляхом приблизного перекладу, так само як протилежне значення неологізму *chalk-face* – *навчання в класі*.

Неологізми, утворені за допомогою вторинної номінації, отримали нове значення, яке зазвичай потребує пояснення. Так *cohort* – *когорта*, в сфері дистанційного навчання означає групу, що складається з учнів/студентів, які відвідують навчальний заклад особисто та залишаються разом протягом визначеного періоду часу. Переклад залишився тим самим, але значення змінилось. Іншим прикладом неологізму утвореного вторинною номінацією є *mobile worker* – *мобільний працівник* (працівник, який здійснює професійну діяльність з мобільного пристрою і місце роботи якого не є стаціонарним).

Перерви на каву в робочий час для невимушеного спілкування під час дистанційної роботи не зупинилися, але наразі вони проходять за допомогою телекомунікаційних технологій, і зараз це *virtual coffee break* – *віртуальна перерва на каву*.

Словосполучення *learning environment* – *навчальне середовище* складається із двох частин, кожна з яких має стале значення українською, але воно дало «нове життя» неологізмам *digital learning environment* – *цифрове навчальне середовище (DLE)*; *virtual learning environment* – *віртуальне навчальне середовище (VLE)* (цифрове середовище, яке об'єднує всі додатки та програмне забезпечення, які підтримують викладання, навчання чи навчальну діяльність).

Висновки. Євроінтеграційні процеси та розвиток дистанційного навчання, особливо під час пандемії COVID-19, призвели до появи нових термінів у сфері освіти та необхідності їх уніфікації та перекладу. Терміносистема дистанційного навчання включає неологізми з освіти, технологій та їх гібриди, що позначають формати занять, навчальне середовище, засоби зв'язку тощо. Основними способами перекладу неологізмів дистанційного навчання з англійської мови українською є: пряме включення, транслітерація та транскрипція, калькування, описовий переклад та приблизний переклад, причому калькування виявилось найпоширенішим способом перекладу неологізмів у сфері дистанційного навчання. Спостерігається тенденція до появи українських відповідників для раніше запозичених термінів дистанційного навчання у межах політики мовного пуризму. Деякі неологізми дистанційного навчання мають синонімічні відповідники в українській мові, що свідчить про розвиток та адаптацію термінології. Вторинна номінація є одним із способів утворення неологізмів у сфері дистанційного навчання, при якому існуючі слова набувають нового значення в контексті освіти.

Проведене дослідження підкреслює динамічний розвиток термінології дистанційного навчання та необхідність подальшої роботи над її стандартизацією та адаптацією в українській мові, що є перспективою подальших наукових розвідок з образної проблематики.

Література:

1. Панчук М. Євроінтеграційні впливи на розвиток освітньої системи України. Інтермарум: історія, політика, культура. 2024. № 14. DOI: <https://doi.org/10.35433/history.112076>
2. DEEP Strategy for Distance Learning Support. NATO Defence Education Enhancement Programme. 2021. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/12/pdf/211209-deep-strategy-dist-learn.pdf (дата звернення 14.07.2024).
3. Terminology of European education and training policy. CEDEFOP (Європейський центр розвитку професійної освіти). URL: <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/vet-glossary/glossary> (дата звернення 14.07.2024)
4. Шуневич Б. Обґрунтування наукової термінології з дистанційного навчання. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». 2003. № 490. С. 95–104.
5. Шуневич Б. Англо-український словник з дистанційного навчання. Лінгвістичні та методичні проблеми викладання іноземних мов. Ювілейна науково-методична конференція присвячена 100-річчю КПІ. К., 1998. С. 31.
6. Беженар І.В., Куц В.О. Англomовні метафоричні терміни сфери освіти та їх переклад українською мовою. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. 2022. Том 33 (72). № 6. Ч. 1. С. 85–89. DOI: <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2022.6.1/14>.
7. Воронова З.Ю. Відтворення англomовної термінології дистанційної освіти в українських перекладах. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Філологія. 2017. № 31. Том 3. С. 115–117.
8. Мунтян О. О. Особливості лексики онлайн-навчання як групи термінової лексики на межі педагогіки і програмування. Global Science: Prospects and Innovations : Proceedings of II International Scientific and Practical Conference, Liverpool, United Kingdom, 5–7 October 2023. Cognum Publishing House, Liverpool, United Kingdom, 2023. P. 440–442. URL: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/24819>
9. Хуртак І.В., Столярська О.В., Черкашенко О.М. Сучасна освітня термінологія в аспекті перекладу на українську мову з німецької та англійської. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. 2024. Том 35 (74). № 1. DOI: <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2024.1.1/45>.
10. Лисичкіна І.О., Лисичкіна О.О. Особливості англо-українського перекладу неологізмів пандемії COVID-19. Закарпатські філологічні студії. 2021. № 19. Том 2. С. 116–120. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.19.2.23>

Lysyckina I., Lysyckina O. Specificity of rendering distance learning terminology in Ukrainian

Summary. The article examines the specificity of rendering distance learning terminology in Ukrainian in the context of European integration processes and the development of educational technologies. The relevance of this research is conditioned by the importance of distance learning in Ukraine, especially in the context of war, and the need to standardize the relevant terminology. A thorough analysis of the current state of distance learning terminology in the Ukrainian language has been proposed, and prospects for its further development in terms of the European integration processes and global trends in education have been outlined. The paper examines the prerequisites for the emergence of new terms in the field of distance education, including the impact of the COVID-19 pandemic and technological progress. The distance learning terminology system has been analyzed to include neologisms from education, technology, and their hybrids, denoting lesson

formats, learning environments, communication tools, etc. The main focus of the research is on the methods of translating distance learning neologisms from English into Ukrainian. Such methods as direct inclusion, transliteration, transcription, calque translation, descriptive translation, and approximate translation have been analyzed and illustrated, calque translation being the most common method of translating neologisms in this field. Cases of synonymous use of Ukrainian equivalents and secondary nomination have been outlined. The authors note a tendency towards the emergence of Ukrainian equivalents for previously borrowed distance learning terms

within the framework of language purism policy. This indicates the dynamic development of terminology and its adaptation to the needs of the Ukrainian language. The study emphasizes the importance of further work on standardizing and adapting distance learning terminology in the Ukrainian language, which indicates the need for continued scientific research in this direction, considering the constant development of technologies and methods of distance learning.

Key words: translation, translation equivalent, term, terminology system, translation method, neologism, borrowing, distance learning.